

DA LI JE POSTOJALA EGIPATSKA VEZA? KAKO JE UDRUŽENJE “MLADI MUSLIMANI” DOBILO IME?

Fikret KARČIĆ

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
f.karcic@pfsa.unsa.ba

SAŽETAK: U periodu 1939–1949 u Bosni i Hercegovini je djelovalo Udruženje “Mladi muslimani”. U njegovoj kratkoj historiji uočavaju se tri perioda: formativni (1939–1943), djelovanje u svojstvu omladinske sekcije Udruženja ilmijje (1943–1946) i ilegalno djelovanje (1946–1949), koje se završilo represijom socijalističke države. U ovom tekstu autor razmatra pitanje porijekla naziva ovog udruženja. Zastupa stav da je ovo udruženje pozajmilo naziv od istoimenog egipatskog društva. To je vidljivo iz korištenja arapskog naziva Udruženja “Eš-šubban-ul-muslimin”, prirode i vrste aktivnosti i utjecaja dva alima školovana u Kairu: Mehmed-ef. Handžića i Kasim-ef. Dobrače. Nisu utvrđene nikakve funkcionalne veze egipatskog i bosanskog udruženja.

Ključne riječi: “Mladi muslimani”, Mehmed-ef. Handžić, Kasim-ef. Dobrača, Udruženje Ilmijje, “Eš-šubban-ul-muslimin”

Udruženje “Mladi muslimani”

O Udruženju “Mladi muslimani” nastala je u posljednje tri decenije brojna literatura. U tim djelima govori se o historiji ovog udruženja, ideologiji i aktivnostima. Historija Udruženja obuhvatala je 10 godina (1939–1949) i ostavila je značajan trag na historiju Bošnjaka u 20. vijeku. Jedno od pitanja koje je u ovoj literaturi razmatrano jeste i pitanje imena Udruženja. Da li je to udruženje bilo nazvano po sličnim udruženjima s epitetom “mladi”, kojih je bilo više u evropskoj historiji, ili je bilo preuzeto iz naziva istoimene organizacije u Egiptu? Nekadašnji pripadnici ovog udruženja redovno su iznosili prvo objašnjenje dok su se pristalice drugog objašnjenja pozivali

na okolnost da su, najmanje od 1943., dva alima školovana u Egiptu utjecala na koncept Udruženja i odabir arapske verzije ovog imena. To su bili Mehmed-ef. Handžić (1906–1944) i Kasim-ef. Dobrača (1910–1979). (Trhulj, 1992:39)

Autor ovog teksta zastupa mišljenje da je koncept Udruženja “Mladi muslimani” bio dinamičan te da se u njegovoj historiji mogu uočiti tri perioda. Prvi period je bio formativna faza u kojoj se ideje o formiranju jednog društva javljaju u kružocima studenata i srednjoškolaca okupljenih oko čitanja i diskutovanja knjiga o islamu i muslimanima na bosanskom jeziku. Ovi mladići – studenti, posebno Više islamske šerijatsko-teološke škole (VIŠT) u Sarajevu,

Gazi Husrev-begove medrese, Šerijatske gimnazije, mladi muslimanski privrednici i radnici, održali su osnivačku skupštinu Društva “Mladi muslimani” 23. marta 1941. godine u prostorijama Društva “Trezvenost”. U novinskom izvještaju o tome navedeno je: “U Sarajevu je osnovano kulturno-prosvetno društvo mladih muslimana koje ima za cilj suzbijanje nepismenosti”.¹ Skupština je uputila svoje misli Kralju i Kraljevskom domu i pozvala prisutne da “zađu u narod i rade”. Pročitana su pravila Društva i izabrana uprava na čelu s Abdulahom

¹ Arhiva Udruženja “Mladi muslimani”, isječak iz novina na srpskom jeziku bez navoda naziva novina, skenirana kopija u posjedu autora.

Čamom, studentom VIŠT-a. Do formalne registracije Društva nije došlo zbog nacističkog napada na Jugoslaviju. Utjecaj uleme na ovaj razvoj bio je zanemariv.

Drugi period nastupa 1943. godine, kada Glavni odbor Udruženja ilmijje na svojoj sjednici 27. aprila usvaja *Pravila* El-Hidajine omladinske sekcije “Mladi muslimani” i ovo društvo uključuje u svoju strukturu i pod svoj utjecaj. (*El-Hidaje*, 1943) Dvojica ključnih alima koja su u tome igrala ulogu bili su Mehmed-ef. Handžić, predsjednik Glavnog odbora El-Hidaje, i Kasim-ef. Dobrača, predsjednik Glavnog odbora “Mladih muslimana”. U ovom periodu Udruženje “Mladi muslimani” se oblikuje preme egipatskom uzoru. Prvi put se u *El-Hidaji* pojavljuje na zaglavlju sekcije “Mladih muslimana” arapski naziv *Eš-šuban-ul-muslimun* uz palmu na jednoj strani globusa i Begovu džamiju na drugoj strani i naziv na bosanskom jeziku “Mladi muslimani”². U ovom periodu svrha “Mladih muslimana” se definiše kao “odgajanje muslimanske omladine u islamskom duhu, širenje islamske svijesti među muslimanima, te moralno i društveno podizanje muslimanskog svijeta”. (čl. 2 Pravila) Rad Udruženja u ovom periodu se odvija putem predavanja, obilježavanja vjerskih praznika i humanitarni rad. Te vrste aktivnosti predstavljaju slijeđenje egipatskog uzora.

Treći period traje od 1946. godine do 1949. godine. Javni rad Udruženja biva onemogućen aktima novouspostavljene socijalističke vlasti, ključni alimi El-Hidaje bivaju suđeni i poslani u zatvor, a preostalo članstvo, mladići i djevojke većinom u svojim 30-im godinama odlučuju da nastave rad Udruženja u ilegali. Donose novi Pravilnik Udruženja 1947. godine (tekst nije objavljen), organizuju se u male grupe, uvode pravila konspirativnosti. (Trhulj, 1992:39) U

ilegali “Mladi muslimani” pokreću svoj list *Mudžahid*, te se opredjeljuju za suprotstavljanje režimu i njegovoj politici ateizacije. Sve se to na kraju završava represijom kojom režim zaustavlja rad Udruženja. U ovom periodu model “Eš-šuban-ul-muslimin” je napušten, a prihvaćen je model evropskih društava i revoliucionističkih muslimanskih organizacija. Uzor članovima “Mladih muslimana” postaje novoformirana Islamska Republika Pakistan.

U nastojanju da se argumentuje teza o tome da je egipatski model slijeđen u vrijeme djelovanja “Mladih muslimana” kao sekcije Udruženja ilmijje, osvrnut ćemo se na egipatsko Društvo “Eš-šuban-ul-muslimin”, a zatim preuzimanje ovog naziva i modela u Bosni i Hercegovini 1943.

Egipatski model

Organizacija “Džem’ijet-uš-šuban-ul-muslimin” (Društvo Mladi muslimani) uspostavljena je u Kairu 1927. godine (2009: 236-237). Bilo je to doba nakon nacionalne revolucije 1919. godine, kada su formirane brojne organizacije i udruženja.

Među glavnim osnivačima Društva bili su Abdulhamid-bej Sa’d, član egipatskog parlamenta, Muhibuddin Hatib, knjižar i izdavač sedmičnika *El-Feth*,³ koji je iznosio islamske poglede na društvena pitanja, te Jahja Ahmed ed-Derdiri, izdavač i publicista.

U formiranju ovog Društva imao je ulogu i Hasan el-Banna, osnivač “Muslimanske braće” (El-Ihvan-ul-muslimun). Međutim, ova dva udruženja su se razlikovala po metodima rada. Društvo “Mladi muslimani” je inicijalno bilo uspostavljeno kao društvena, kulturna i religijska organizacija dok su “Muslimanska braća” naglašavala političke ciljeve i metode borbe. U sjedištu Društva “Mladih muslimana” bili su organizovani obrazovni programi i književne večeri,

a od njegovih članova se očekivalo da budu primjer svojim vršnjacima. Društvo je slijedilo panislamsku ideologiju i ubrzo je uspostavilo ogranke u Palestini, Siriji i Iraku.

Neki od ovih ogranaka i danas su aktivni. Tako se na internetu mogu pronaći podaci o aktivnosti društava pod ovim imenom u Palestini, Kašmiru, Šri Lanki, Ugandi, Južnoj Africi i dr. U literaturi se ističe da je ovo Društvo bilo osnovano po uzoru na Društvo mladih kršćana (Young Men’s Christian Association).⁴ Ovo posljednje društvo osnovano je 1844. u Londonu, a djeluje i danas. Cilj ovog društva je bio definisan kao borba protiv besposlice među mladim radnicima putem izučavanja Biblije i molitve. Kasnije su dodate brojne aktivnosti kao što je fizički, obrazovni i društveni razvoj članova u duhu kršćanstva. (1986: 95-96)

Preuzimanje egipatskog modela u Bosni i Hercegovini

Preuzimanje egipatskog modela Društva “Mladi muslimani” vidljivo je iz tri okolnosti: utjecaj dva alima školovana u Kairu na rad ovog Udruženja u periodu 1943–1945. godine, veze Mehmed-ef. Handžića sa sedmičnikom *El-Feth* u Egiptu te korištenja naziva *Eš-šuban-ul-muslimun* na znaku Udruženja i sekcije u časopisu *El-Hidaje*.

“Mladi muslimani” nisu smatrali da je ulema nosilac promjene u muslimanskim društvima. Međutim, okolnosti su utjecale da se registruju kao omladinska sekcija Udruženja ilmijje El-Hidaje. Tada su došli pod neposredni nadzor spomenute dvojice alima.

Mehmed-ef. Handžić je bio u Kairu u trećoj deceniji 20. vijeka (dipolmirao 1931.). (Mehmedović, 2018:228) Pored školovanja na Al-Azharu, Mehmed-ef. Handžić je pratio društveni život u centru arapskog

² Naziv egipatskog uzora je bio *Eš-šuban-ul-muslimin*.

³ “Egipatski reformistički sedmičnik ustanovljen 1926. u Kairu i izlazio redovno

svie do iza Drugog svjetskog rata”. Pokrenuo ga Sirijac Muhibuddin Hatib (1886–1969). Pozicija ovog sedmičnika označava se kao “neoselefistička”. (Vidi

više: Mayeur-Jaouen, 2002)

⁴ Oxford Islamic Studies online, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1180>, pristupljeno 15. marta 2021.

Znak Udruženja "Mladi muslimani"

svijeta. Tako se upoznao i s društvenim aktivizmom intelektualnog kruga oko časopisa *El-Feth*, u kome je objavio nekoliko radova.⁵ On će nastaviti da prati ovaj časopis i kada se vrati u Jugoslaviju. Jedan od Mehmed-efendijinih šejhova bio je i Abdulaziz ibn Halil el-Džaviš, aktivistički orijentisani alim, jedan od osnivača egipatskog Društva "Mladih muslimana" i pokretač lista *El-Hidaje*. Handžić će po povratku u Jugoslaviju učestvovati u dva slična projekta: pokretanje lista *El-Hidaje*, kao glasila Udruženja ilmijske Kraljevine Jugoslavije (kasnije: "Nezavisne Države Hrvatske") i uključivanja Udruženja "Mladi muslimani" u okvir *El-Hidaje*. (Mehtić, 2016:107) Mehmed-ef. Handžić je bio glavni urednik časopisa *El-Hidaje* sve do svoje smrti.

Drugi alim bio je Kasim-ef. Dobrača. On je u Kairu boravio tokom treće decenije 20. vijeka (diplomirao 1935.). (Mehmedović, 2018:139) Tu se, također, upoznao s naučnim, kulturnim i društvenim tendencijama u Egiptu, posebno u krugovima koje je već upoznao Mehmed-ef. Handžić. On se, također, nakon povratka u Jugoslaviju uključio u rad *El-Hidaje*, u čijem glasilu je objavljivao. Bio je glavni urednik tog časopisa od broja 2-3/1944. do posljednjeg broja 7-8/1945. 1944–1945. godine.

U toku priprema za usvajanje *Pravila* Udruženja "Mladi muslimani" 27. aprila 1943. godine usvojen je i

⁵ Ove radove spominje Mahmud-ef. Traljić. (1940:119)

Zaglavlje sekcije "Mladi muslimani" u časopisu *El-Hidaje*

znak Udruženja. O tom znaku i značenju njegovih elemenata napisao je jedan član Udruženja vrlo opširan tekst (Muhasilović, 1943: 59-64). Znak je bio u obliku štita, na kome su bili inicijali MM (Mladi muslimani) pisan latinicom, arapski naziv *Eš-šubban-ul-muslimun*, *Mushaf* i polumjesec sa zvijezdom.

Objašnjenje ovih elemenata je bilo: štit označava odbranu u moralnom smislu, ali i od svih nasrtaja na islam "jer hoćemo da islam očuvamo i održimo, a i sebe od naših neprijatelja"; inicijali MM su kratica naziva Udruženja; *Mushaf* predstavlja Kur'an koji je "Vječna Knjiga i izvor svih pravila za život i društvo"; polumjesec i zvijezda su vjerski znak muslimana kod nas. Objasnjeno arapskog naziva organizacije *Eš-šubban-ul-muslimun* je dvojako: naziv Udruženja treba biti i na arapskom jeziku jer "arapski jezik i arapsko pismo su pojmovi koji se ne daju lučiti od islama" i "nadalje, u mnogim arapskim zemljama postoje udruženja i pokret Mladih muslimana pod imenom "Eš-šubban-ul-muslimun" sa istom ideologijom, pa smo i mi to ime u znaku uzeli i time naglasili istovjetnost misli našeg sveislamskog bratstva". (Muhasilović, 1943:59-64)

Osim znaka, arapski naziv Udruženja je korišten i u zaglavlju sekcije časopisa *El-Hidaje* posvećene "Mladim muslimanima". To zaglavlje je bilo u formi ilustracije na kojoj je prikazana zemaljska kugla na čijoj desnoj strani se vidi šator i palma, predstavljajući arapski svijet, na lijevoj strani crtež Begove džamije u

Sarajevu, motiv sunca koje se rađa, te natpis na bosanskom jeziku "Mladi muslimani" i na arapskom jeziku "Eš-šubban-ul-muslimun".

Zaključak

Izložene činjenice govore u prilog tezi da je u oblikovanju Udruženja "Mladi muslimani" u Bosni i Hercegovini korišten model istoimene organizacije iz Egipta. To je bilo moguće jer su važnu ulogu u registraciji ovog udruženja aprila 1943. godine imala dva alima školovana u Egiptu, kojima je ovo udruženje bilo poznato. Međutim, funkcionalne veze između bosanskog i egipatskog udruženja nisu postajale.

Mladi studenti i učenici koji su od 1939. godine razvijali proto-organizaciju "Mladih muslimana", prihvatili su tokom Drugog svjetskog rata da budu sekcija Udruženja ilmijske. Dvojica alima, Mehmed-ef. Handžić i Kasim-ef. Dobrača, odigrala su važnu ulogu u usmjeravanju ovog udruženja tokom perioda 1943–1945.

Nakon toga, utjecaj ovih alima je prestao. Mehmed-ef. Handžić je umro 29. jula 1944. godine, a Kasim-ef. Dobrača je uhapšen i suđeno mu je septembra 1947. godine. (Karčić, 2017:87) Prelazak Udruženja u ilegalu 1946–1949. desio se bez nadzorne uloge Udruženja ilmijske "El-Hidaje", te predstavlja posljednji period u kratkotrajnoj historiji ovog Udruženja. U ovom periodu Udruženje "Mladi muslimani" je prihvatilo metode rada tajnih udruženja.

Literatura

- (2009). "Jam'iyat al- Shubban al-Muslimin", *Oxford Encyclopedia of the Islamic World*. John L. Esposito ed., Oxford: Oxford University Press, Vol. 3. str. 236-237.
- (1943). *El-Hidaje*, br. 9, str. 274-280.
- Mehmedović, Ahmed (2018) *Leksikon bošnjačke uleme*, Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka.
- Mayeur-Jaouen, Catherine (2002). "Les débuts d'une revue néo-salafite: Muhibb al-Dîn al-Khatîb et Al-Fath de 1926 à 1928", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, str. 95-98.
- Mehtić, Halil (2016). "Šejhovi Mehmed-efendije Handžića", *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, vol.14, str. 107.
- Muhasilović, Džemal (1943). "O našem društvenom znaku", *El-Hidaje*, br.1-2, str. 59-64.
- Oxford Islamic Studies online, <http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1180>,
- Karčić, Hikmet (2017). "Kako je Oslobođenje izvještavalo o suđenju Kasim ef. Dobrači", *Novi muallim*, vol. 18, br.70, str. 87.
- Traljić, Mahmud ef. (1940). "Bibliografija radova H. Mehmeda Handžića (1928-1940)", *El-Hidaje*, br. 4-5, str. 119.
- Trhulj, Sead (1992) *Mladi muslimani*. Zagreb: Globus.
- (1986) "Young Men's Christian Association", *Funk and Wagnalls New Encyclopedia*, vol. 28, str. 95-96.

الموجز

هل كانت توجد صلة مصرية؟
كيف حصلت جمعية «الشبان المسلمون» على اسمها؟

فكرت كارتشيتش

نشطت جمعية «الشبان المسلمون» في البوسنة والهرسك بين عامي 1939-1949، ويمكن التعرف على ثلاث فترات في تاريخها القصير: الفترة التكوينية (1939-1943)، وفترة النشاط الشباني ضمن جمعية «علماء» (1946-1949)، وفترة العمل السري (1943-1946) التي انتهت بقمع الدولة الاشتراكية. يناقش الكاتب في هذا المقال منشأ اسم هذه الجمعية، ويرى أن هذه الجمعية استعارت اسمها من جمعية مصرية تحمل الاسم ذاته، وهذا يُرى في استخدام الاسم العربي «الشبان المسلمون»، وفي طبيعة وأنواع نشاط العالمين الذين درسوا في مصر وهما: الشيخ محمد خانجي والشيخ قاسم دوبراتشا. ولم يثبت وجود أي صلة وظيفية بين الجمعيتين المصرية والبوسنية.

الكلمات الرئيسية: «الشبان المسلمون»، الشيخ محمد خانجي، الشيخ قاسم دوبراتشا، جمعية «علماء».

Summary

HAS THERE BEEN A LINK TO EGIPT?
HOW DID "YUNG MUSLIMS" GET THEIR NAME?

Fikret Karčić

In the period 1939-1949, the association "Yung Muslims" was active in Bosnia and Herzegovina. However, its short history has been studied in three periods: formative, (1939-1943), its activities within the role youth club of the Ilmiyyah Association (1943-1946) and the period in which it was functioning illegally (1946-1949) which ended by repression of the socialist state. The author here analyses the origin of the name of the association and is of the opinion that the association borrowed its name from the Egyptian Association. It is evident from the Arabic title of the Association "Aš-šubban-ul-muslimin", as well as from the nature and the kind of endeavours of two 'alims educated in Cairo: Mehmed-efendi Handžić and Kasim-efendi Dobrača. However, no functional links between Egyptian and Bosnian Associations have been established.

Key words: "Yung Muslim", Mehmed Handžić, Kasim Dobrača, Ilmiyyeh Association, "Eš-šubban-ul-muslimin"